

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки
Тернопільської обласної державної адміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ**

**для здобувачів вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності 014 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)**
(видання виправлене та доповнене)

Кременець–2022

Цицюра Н. Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Кременець: ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2022. 50 с.

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт призначені для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) та містять детальний опис етапів написання роботи, усіх структурних елементів та вимоги до оформлення роботи. Подано практичні рекомендації щодо її захисту. Наводяться взірці оформлення структурних частин кваліфікаційної роботи.

Методичні рекомендації укладені на підставі Положення про кваліфікаційні роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, затвердженого Вченою радою Академії (протокол №3 від. 21.11.2019 р.) та введеного в дію наказом ректора (Наказ №151 від 25.11.2019 р.).

Укладач: **Цицюра Н. І.**, к.б.н., доцент кафедри біології, екології та методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка,

Рецензент: **Пида С. В.**, к.б.н., д.с/г.н., професор, завідувач кафедрою ботаніки та зоології Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка,
Ільєнко М. М., д.б.н., професор кафедри біології, екології та методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка.

*Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри біології, екології та методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
(протокол № 1 від 31.08.2022 року)*

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	5
РОЗДІЛ II. ВИБІР ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	8
РОЗДІЛ III. ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	12
РОЗДІЛ IV. ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ, ЗБИРАННЯ ТА ОБРОБКА МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	19
РОЗДІЛ V. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	21
РОЗДІЛ VI ПІДГОТОВКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ ТА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЯ.....	26
РОЗДІЛ VII КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	31
ДОДАТКИ	36

РОЗДІЛ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна (магістерська) робота – це самостійна індивідуальна наукова праця з елементами дослідництва та інновацій, яка є підсумком теоретичної та практичної підготовки в рамках нормативної та вибіркової складових освітньо-професійної програми підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Магістерська робота виявляє рівень підготовки фахівця, його наукову і творчу компетентність, уміння самостійно вести науковий пошук, вирішувати конкретні наукові завдання, що підтверджується публічним захистом роботи на засіданні Екзаменаційної комісії (далі – ЕК), на підставі якого ЕК визначає рівень теоретичної підготовки випускника та його готовність до самостійної роботи за фахом і приймає рішення про присвоєння кваліфікації.

Виконання і захист магістерської роботи є завершальним етапом навчання здобувачів вищої освіти (далі – Здобувачів) за освітньо-професійною програмою та формою атестації Здобувачів.

Назва магістерської роботи має бути стислою, відповідати освітній і науковій галузям, суті проблеми, що вирішується. Метою магістерської роботи є проведення теоретичних та практичних досліджень, поглиблене осмислення професійної проблеми, розробка інноваційних пропозицій галузі Освіта/Педагогіка та заходів щодо їх впровадження. Завдання магістерської роботи залежить від освітньо-професійної програми і полягає у дослідженні об'єкту, науковому обґрунтуванні результатів дослідження та їх практичному використанні.

Практичне виконання магістерської роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) проводиться у формі наукових досліджень в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом науково-педагогічного працівника академії.

Наповнення магістерської роботи вміщує критичний аналіз літературних джерел та їх узагальнення, характеристику досліджених фактів, явищ і закономірностей та одержаних

власних результатів досліджень. Висновки ґрунтуються на основі власних досліджень, викладаються чітко і лаконічно. Результати наукових досліджень викладаються логічно та аргументовано. При цьому варто уникати загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології. Магістерська робота може містити знаковий апарат (формули, графіки, діаграми, схеми, таблиці тощо).

Магістерська робота виконується державною мовою (українською) з урахуванням орфографічних, пунктуаційних та стилістичних норм. Наукову інформацію в ній необхідно викладати у повному обсязі, висвітлюючи одержані результати дослідження, з детальним описом методів дослідження. Наукова інформація має бути висвітлена на фактичному матеріалі з обґрунтуванням новизни та практичного значення роботи.

Основними етапами підготовки та виконання магістерської роботи є:

- ✓ вибір теми та її затвердження;
- ✓ розробка завдання та складання поетапного плану виконання магістерської роботи;
- ✓ опрацювання літературних джерел;
- ✓ збирання фактичного матеріалу під час практик;
- ✓ обробка матеріалу із застосуванням сучасних методів статистичного аналізу;
- ✓ написання першого варіанту тексту роботи, подання його на ознайомлення керівнику;
- ✓ усунення недоліків, підготовка остаточного варіанту тексту, оформлення магістерської роботи;
- ✓ подання електронної версії роботи для перевірки на плагіат;
- ✓ попередній захист магістерської роботи на засіданні випускової кафедри;
- ✓ отримання відгуку керівника магістерської роботи;
- ✓ рецензування магістерської роботи;
- ✓ подання зброшурованої у твердій палітурці або термопалітурці завершеної магістерської роботи на кафедру;
- ✓ захист магістерської роботи на засіданні ЕК.

Двічі за період навчання Здобувач на засіданні випускової кафедри звітує про стан виконання магістерської роботи. За результатами звіту керівник доповідає про хід виконання,

помилки і неточності у виконанні магістерського дослідження, визначаючи способи їх усунення.

Вимоги до організації підготовки і захисту магістерських робіт:

- ✓ згідно плану засідань Вченої ради академії – затвердження теми;
- ✓ відповідно до планування кафедри – презентація мети, завдань, методів дослідження та теоретичної складової магістерської роботи на засіданнях випускової кафедри;
- ✓ не пізніше, ніж за один місяць до закінчення II семестру – презентація теоретичної складової магістерської роботи на засіданні кафедри;
- ✓ не пізніше, ніж за один місяць до призначеної дати захисту – перевірка магістерських робіт на наявність плагіату та попередній захист на кафедрі. Для отримання позитивного результату унікальність має бути не менше 50%.

До захисту магістерської роботи на ЕК допускаються Здобувачі, які успішно склали екзаменаційні сесії, пройшли практики, захистили відповідні звіти, виконали всі завдання індивідуального навчального плану, пройшли попередній захист магістерської роботи на випусковій кафедрі та перевірку на плагіат.

Здобувачам, які успішно склали підсумкову атестацію та захистили магістерську роботу згідно з освітньо-професійною програмою підготовки, рішенням ЕК присуджується відповідний рівень вищої освіти та присвоюється відповідна кваліфікація.

РОЗДІЛ II

ВИБІР ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Проблема дослідження визначається, виходячи з наукових інтересів Здобувача, тематики наукових досліджень кафедри тощо.

Вибір Здобувачами теми магістерської роботи обумовлений наскрізністю тематики досліджень Здобувачів, починаючи із курсових робіт, продовжуючи їх у випускних магістерських роботах. Такий підхід до організації процесу написання магістерської роботи є ефективним, адже у процесі поточного навчання Здобувачі вже набули певних знань з обраної проблеми досліджень, тому здатні більш професійно вирішувати питання удосконалення практичної діяльності.

Право вибору теми магістерської роботи надається Здобувачеві в межах орієнтовної тематики, яка розробляється відповідною випусковою кафедрою та погоджується з деканом факультету. Здобувач має право самостійного вибору теми магістерської роботи в межах освітньо-професійної програми. При виборі теми магістерської роботи варто враховувати її актуальність і новизну, наявність наукової бази для виконання, можливість отримання та опрацювання експериментального матеріалу, наявність власних науково-технічних і методичних розробок, майбутнє місце працевлаштування.

Виконання магістерської роботи базується на матеріалах обраного об'єкту дослідження. Крім того, визначається місце об'єкта дослідження в районі (регіоні, відповідній галузі). Не дозволяється виконувати магістерську роботу кільком Здобувачам однієї академічної групи з однієї і тієї ж теми, на базі однієї і тієї ж установи.

Вибрана Здобувачем тема закріплюється за ним на підставі його письмової заяви на ім'я декана факультету (додаток А). Закріплення за Здобувачами тем магістерських робіт і керівників оформлюється наказом ректора за поданням голови вченої ради на підставі подання завідувача кафедрою.

Зміна теми магістерської роботи оформлюється наказом ректора Академії за поданням завідувача кафедрою після затвердження на Вченій раді Академії.

Для керівництва магістерською роботою наказом ректора за поданням кафедри призначається керівник. За Здобувачем закріплюється один керівник. Керівниками магістерських робіт можуть бути науково-педагогічні працівники з науковими ступенями та вченими званнями, коло наукових і фахових інтересів яких відповідає тематиці магістерської роботи.

Керівник магістерської роботи виконує такі функції:

- ✓ пропонує Здобувачам теми магістерських робіт відповідно до свого наукового напрямку діяльності та освітньо-професійної програми;
- ✓ формує разом зі Здобувачем завдання на підготовку магістерської роботи;
- ✓ протягом всього періоду навчання на основі аналізу підготовлених Здобувачем матеріалів фіксує його виконання, про що звітує на засіданні кафедри;
- ✓ рекомендує Здобувачеві необхідну нормативну, навчальну, довідкову літературу та інші джерела для самостійного опрацювання;
- ✓ надає консультативну допомогу під час виконання Здобувачем роботи згідно із затвердженим на кафедрі розкладом і графіком самостійної роботи;
- ✓ аналізує та контролює організацію самостійної роботи Здобувача;
- ✓ залучає Здобувача до наукової роботи;
- ✓ допомагає Здобувачеві готувати наукові публікації за результатами досліджень і сприяє їх опублікуванню у фахових виданнях, матеріалах наукових конференцій, симпозіумів, круглих столів та ін.;
- ✓ несе відповідальність за випадки виявлення академічного плагіату у магістерській роботі;
- ✓ готує об'єктивний відгук на магістерську роботу перед її захистом на кафедрі;
- ✓ бере участь у засіданні кафедри під час попереднього захисту магістерської роботи.

Здобувач виконує такі функції:

- ✓ визначається з темою магістерської роботи відповідно до своєї освітньо-професійної програми;
- ✓ разом з керівником формує завдання на підготовку магістерської роботи;

- ✓ складає індивідуальний план роботи і відповідає за його вчасне виконання;
- ✓ добирає і опрацьовує нормативні документи, навчальну, наукову й довідкову літературу та інші джерела;
- ✓ критично аналізує позиції різних авторів на проблеми, що мають безпосереднє відношення до роботи, та визначає своє особисте ставлення до них;
- ✓ узагальнює матеріали та застосовує сучасні методи і методики наукових досліджень;
- ✓ використовує набуті в процесі навчання теоретичні знання, практичні навички;
- ✓ опановує методику досліджень стосовно об'єкта, предмета дослідження, мети, завдань;
- ✓ у період практики на основі теоретичних положень та методики досліджень ґрунтовно і всебічно вивчає стан справ у реальних умовах з предмету досліджень та добирає фактичний матеріал;
- ✓ на основі теоретичних положень, фактичного стану справ з предмету досліджень та власних досліджень робить висновки і подає керівникові на перевірку;
- ✓ використовуючи сучасні інформаційні технології, готує презентацію магістерської роботи, яку демонструє під час попереднього захисту на кафедрі, а в подальшому на засіданні ЕК;
- ✓ усуває суттєві недоліки, що виявились у процесі попереднього захисту на кафедрі;
- ✓ отримує відгук керівника магістерської роботи;
- ✓ переплітає роботу і подає з відгуком керівника завідувачу кафедри, який засвідчує своїм підписом її допуск до розгляду на засіданні ЕК;
- ✓ отримує рецензію на роботу від науково-педагогічного працівника та готує відповіді на зауваження;
- ✓ подає електронну версію магістерської роботи завідувачу кафедрою для перевірки на плагіат не пізніше, ніж за 10 днів до попереднього захисту на кафедрі;
- ✓ несе персональну відповідальність за наявність академічного плагіату в магістерській роботі;
- ✓ доповідає на засіданні ЕК відповідно до розкладу, встановленого деканатом факультету.

Здобувач повинен виконувати перераховані вище функції у строки, встановлені керівником. Він несе особисту відповідальність за якість виконання, автентичність роботи та своєчасність підготовки матеріалів.

РОЗДІЛ III

ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Зміст магістерської роботи має свідчити про рівень фахової підготовленості Здобувача до професійної діяльності, а саме, здатність:

- ✓ використовувати набуті в процесі навчання теоретичні загальні та фахові компетентності;
- ✓ аналізувати джерела інформації, в першу чергу, наукові;
- ✓ узагальнювати матеріали та застосовувати сучасні методи і методики наукових досліджень;
- ✓ використовувати сучасні інформаційні технології;
- ✓ обґрунтовано використовувати вітчизняний та міжнародний досвід при висвітленні досліджуваних питань;
- ✓ знаходити аналоги розв'язання проблеми у вітчизняній та зарубіжній практиці, адаптувати їх до конкретного предмета (об'єкта) дослідження;
- ✓ за результатами аналізу самостійно приймати оптимальні рішення.

Після вибору та затвердження теми Здобувач повинен чітко визначити мету роботи, об'єкт дослідження, послідовність написання; підібрати відповідну наукову літературу та нормативно-інструктивні матеріали. Допомогу у вирішенні цих питань можуть надавати керівник, завідувач кафедри та працівники бібліотеки Академії. Правильне формулювання мети та об'єкта дослідження дає змогу визначити коло завдань, які постають перед Здобувачем, вибрати необхідну інформацію й уникнути зайвої і непотрібної роботи.

Магістерська робота готується на конкретних матеріалах установ, регіонів, галузі, а тому результати дослідження повинні мати практичне значення.

Магістерська робота повинна:

- ✓ показати рівень професійної підготовки Здобувача, який відповідає кваліфікаційним вимогам обраної спеціальності, та здібності і вміння Здобувача застосовувати отримані знання з фахових дисциплін для вирішення практичних задач при використанні емпіричних і теоретичних методів дослідження;

- ✓ виконуватися на практичних матеріалах конкретних установ, організацій або галузевих матеріалах;
- ✓ базуватись на застосуванні прогресивних методів досліджень;
- ✓ містити аргументацію актуальності теми, її теоретичної і практичної цінності;
- ✓ відображати самостійність і системність підходу Здобувача у виконанні досліджень з конкретної проблеми;
- ✓ свідчити про знання літератури з обраної теми, законодавчих актів України, стандартів тощо;
- ✓ містити аналіз різних точок зору з вказівками на джерела (у вигляді посилань або цитувань);
- ✓ повністю розкривати тему дослідження, мати аргументоване обґрунтування висновків і пропозицій, що представляють науковий та практичний інтерес.

Складання плану (змісту) магістерської роботи є важливим відповідальним етапом підготовчої роботи. Перш ніж розробити план до теми, слід ознайомитися з літературними джерелами, які висвітлюють відповідні теоретичні та методичні проблеми. Це дасть змогу детальніше уявити собі структуру роботи, точніше розкрити коло питань, які мають бути вирішені. Зміст повинен концентровано відображати суть вибраної теми, напрям її дослідження, постановку окремих питань, послідовне, логічне, взаємопов'язане викладання результатів. У процесі написання роботи план може вдосконалюватися: одні питання будуть уточнюватися, інші – вилучатися або ж вводитися.

Обсяг магістерської роботи: комп'ютерний набір – 2,5 друк. аркушів / 60 сторінок машинописного тексту. До цього обсягу не включають список використаних джерел та додатки. Список використаних джерел повинен включати не менше 60 найменувань. Допускається відхилення в межах $\pm 10\%$.

Структура кваліфікаційної роботи

Традиційно структура кваліфікаційної роботи містить такі компоненти:

- ✓ титульну сторінку (дод. Б);
- ✓ анотацію та ключові слова (дод. В);
- ✓ зміст (дод. Д);
- ✓ перелік умовних позначень (при необхідності),
- ✓ вступ,

- ✓ основну частину,
- ✓ висновки,
- ✓ список використаних джерел (дод. Е),
- ✓ додатки (при необхідності);
- ✓ чотири прикріплені до роботи файли (для розміщення подання, висновку кафедри (дод. К); відгуку наукового керівника (дод. Л); рецензії на кваліфікаційну роботу (дод. М); публікацій автора роботи; акту/довідки впровадження результатів дослідження (за наявності).

Титульна сторінка містить:

- ✓ назву відомства;
- ✓ повне найменування вищого навчального закладу, де виконана робота;
- ✓ назву кафедри;
- ✓ назву кваліфікаційної роботи;
- ✓ науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;
- ✓ ініціал імені, прізвище здобувача вищої освіти;
- ✓ місто і рік.

Анотація – узагальнений короткий виклад основного змісту кваліфікаційної роботи (обсяг до однієї сторінки). В анотації вказуються бібліографічні відомості про роботу; стисла характеристика основного змісту роботи та основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та за наявності практичного значення.

У тексті анотації не варто використовувати загальні фрази, а також вказувати несуттєві деталі й загальновідомі положення. Слід уникати прямих повторів будь-яких фрагментів роботи.

Наприкінці анотації наводяться ключові слова. Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту кваліфікаційної роботи та відображати тематику дослідження. Кількість ключових слів становить від п'яти до десяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому. Анотація та ключові слова подаються державною та англійською мовами.

Зміст має бути оформлений, зазвичай, як розгорнутий план та містити найменування та номери початкових сторінок усіх розділів та підрозділів, зокрема, вступу, розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків та ін.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (при необхідності) подається у вигляді окремого списку, який розміщують після ЗМІСТУ перед ВСТУПОМ. Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа – їх детальну розшифровку.

Якщо у роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Вступ розкриває сутність і стан досліджуваної проблеми та її значущість, актуальність теми, обґрунтовує необхідність її дослідження, містить вихідні дані для розробки теми, мету, завдання, предмет, об'єкт, методи дослідження, елементи наукової новизни та практичну цінність отриманих результатів. Коротко зазначаються прізвища вчених (як вітчизняних, так і зарубіжних) і практиків, які розробляли проблему, що розглядається; зазначається відмінність отриманих результатів від існуючих вітчизняних та зарубіжних.

Основні положення роботи висвітлюються в такій послідовності:

✓ актуальність (необхідність) обраної тематики дослідження подається у вигляді критичного аналізу та шляхів розв'язання проблеми, обґрунтовуючи значення роботи для розвитку галузі знань, діяльності. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми або завдання.

✓ мета дослідження – запланований результат вирішення визначеної проблеми із використанням теоретичних, методологічних й практичних положень та методів дослідження.

✓ завдання дослідження – визначаються постановленою метою і являють собою конкретні послідовні шляхи вирішення проблеми.

Слід чітко формулювати мету роботи, лаконічно викладати завдання, які необхідно виконати для її досягнення. Доцільно виділити нові наукові положення або практичні рекомендації, які запропоновані у дослідженні студентом особисто, а також види їх апробації. Виклад змісту кожного питання випускної кваліфікаційної роботи має бути доказовим, пояснюваним та

науково аргументованим. Теоретичні положення повинні ґрунтуватися на конкретних матеріалах реальної дійсності, а приклади бути типовими. Якщо за результатами дослідження студент виступав на студентських наукових конференціях, брав участь в інших наукових заходах, має публікації в наукових виданнях, це слід зазначати у вступі.

✓ об'єкт дослідження – зв'язна сукупність елементів дійсності (як явищного так і предметного порядку), вивчення якої становить практичний інтерес для дослідника і науки в цілому. Звичайна назва об'єкту кваліфікаційної роботи міститься у відповіді на запитання: що розглядається? Наприклад, *освітній процес з біології у загальноосвітніх закладах середньої освіти...*

✓ предмет дослідження – це частина об'єкта та сфера його діяльності, на яку спрямовано основну увагу дослідника. Предмет дослідження узгоджується з темою магістерської роботи. Зазвичай формулювання предмета дослідження міститься у відповіді на запитання: що вивчається? Наприклад, *особливості використання кейс-технологій...*

✓ методи дослідження – це спосіб набуття достовірних наукових знань, умінь та практичних навичок у різних сферах діяльності. Перераховують їх коротко та змістовно, визначаючи що саме досліджувалось тим чи тим методом.

✓ практична цінність – це відомості про практичне впровадження одержаних результатів або рекомендацій щодо їх використання.

✓ апробація результатів дослідження. Наводяться дані щодо участі Здобувача у конференціях, колоквиумах, проблемних групах, круглих столах, семінарах, засіданнях кафедри та щодо публікацій за результатами досліджень.

✓ структура роботи – вказують, скільки розділів містить робота, наявність та кількість додатків, рисунків, таблиць, використаних джерел тощо.

Основна частина роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів та підпунктів. У розділах основної частини подають:

- ✓ огляд літератури за темою та вибір напрямків досліджень;
- ✓ виклад загальної методики та основних методів досліджень;
- ✓ експериментальну частину та методика досліджень;

- ✓ відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- ✓ аналіз і узагальнення результатів досліджень.

Перший розділ містить теоретичне обґрунтування досліджуваних явищ та процесів. У цій частині магістерської роботи викладається теоретична база, необхідна для вирішення визначеної проблеми, дається огляд літературних джерел, нових розробок, опублікованих статистичних даних із посиланням на відповідні джерела. На основі вивчення наукової літератури розкриваються думки різних учених щодо розв'язання проблеми, обґрунтовуються погляди автора стосовно шляхів її вирішення. Загалом, перший розділ повинен послідовно вирішувати такі завдання:

- ✓ розкриття сутності досліджуваного явища та його особливостей серед інших подібних явищ, аналіз історії розвитку явища;
- ✓ аналіз наукових та практичних підходів (історичних та сучасних) до аналізу обраного об'єкта дослідження;
- ✓ аналіз існуючої термінології у сфері дослідження, створення понятійно-категоріального апарату, на який автор спиратиметься у подальшій роботі;
- ✓ виявлення тих методів та інструментів, які можуть бути використані при дослідженні предмета роботи, визначення та обґрунтування інструментарію, що буде безпосередньо застосований у роботі;
- ✓ огляд світових тенденцій, що аналізують явища.

Обсяг першого розділу – у межах 20% від загального обсягу магістерської роботи.

Другий розділ має поєднувати набуті теоретичні знання та вміння використовувати обрані методи і певний методичний інструментарій на конкретних прикладах. У цій частині магістерської роботи викладаються результати власних досліджень Здобувача з висвітленням того нового, що він вносить у розроблення проблеми.

Завданням **наступних розділів** є розробка конкретних рекомендацій, пропозицій, моделей на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, що викладені у першому розділі. Здобувач повинен дати оцінку повноти вирішення поставлених завдань,

оцінку достовірності отриманих результатів, їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які обумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

За результатами дослідження після кожного розділу необхідно зробити висновки в контексті завдань, які розглядалися в його підрозділах.

Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Висновки – це завершальний етап магістерської роботи. У них коротко наводяться найбільш важливі теоретичні та практичні положення, які містять оцінку досягнутих результатів. Послідовність висновків має відповідати меті магістерської роботи та поставленим завданням.

Список використаних джерел повинен містити наукові праці стосовно предмету дослідження та інші інформаційні документи, на які обов'язково мусять бути посилання в тексті магістерської роботи. До їх складу в обов'язковому порядку включаються назви законодавчих та інших нормативних документів, наукових статей, наявні публікації результатів дослідження Здобувача, керівника із теми дослідження, а також практичних публікацій, монографій, підручників, вебсайтів, інформацією яких користувалися під час роботи.

Додатки. Матеріали, що доповнюють положення магістерської роботи, допускається розміщувати в додатках. Додатками можуть бути: карти, картосхеми, таблиці, чорно-білі та кольорові малюнки, світлини, плани-конспекти тощо. Розрізняють обов'язкові та інформаційні додатки. Інформаційні додатки можуть бути рекомендованого або довідкового характеру.

Інформація, що надається в додатках, повинна відповідати обраній темі дослідження й містити необхідні матеріали, що були базою для проведення досліджень і практичних розробок.

РОЗДІЛ IV

ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ, ЗБИРАННЯ ТА ОБРОБКА МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Роботу з літературою слід починати зі складання правильного та повного списку книг, монографій, підручників, навчальних посібників з посиланнями на джерело.

Результати опрацювання літературного джерела необхідно зафіксувати у вигляді короткого викладення його змісту (виписки цитат, формул із посиланнями на сторінки, на яких вони наведені у літературі). Ці виписки рекомендується робити на окремих картках чи у спеціальному зошиті, обов'язково зазначаючи в кожній публікації прізвище, ім'я, по батькові автора, назву, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок (якщо використана журнальна стаття, то вказати назву журналу, рік видання та номер, сторінки, на яких опублікована стаття в даному номері). Виписки із літературних джерел мають бути короткими і чітко сформульованими.

Працюючи над літературою, необхідно:

- ✓ з'ясувати значення термінів та незнайомих слів;
- ✓ виділити основне у прочитаному;
- ✓ записати питання, що виникають під час роботи;
- ✓ після вивчення літератури поставити перед собою контрольні запитання (наприклад: яка основна ідея автора, які аргументи висуває автор, з чим можна погодитись, з чим можна не погодитись тощо).

Збирання та систематизація теоретичного й практичного матеріалу є важливим і відповідальним етапом у виконанні магістерської роботи. Нагромадження та систематизацію зібраного матеріалу Здобувач здійснює в процесі виконання науково-дослідної роботи під час навчання та проходження переддипломної педагогічної практики.

На першому етапі виконання магістерської роботи систематизований матеріал групується в певні параграфи, розділи, складається детальний план викладення зібраних та опрацьованих даних, будуються аналітичні таблиці; готується необхідний графічний матеріал; уточнюється план роботи, визначається необхідність збирання додаткового матеріалу.

На другому етапі формулюються висновки і пропозиції, що впливають із основного змісту роботи, оцінюється можливість їх

упровадження в практику роботи освітнього закладу, підраховується ефективність.

На завершальному етапі здійснюється літературна обробка (редагування) магістерської роботи, уточнюються форма і зміст аналітичних таблиць та графічного матеріалу. Зміст роботи повинен відповідати назві підрозділів і пунктів, викладатись у логічній послідовності, конкретно; на сторінках тексту слід виділяти окремі абзаци в межах допустимих норм.

РОЗДІЛ V

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Оформлення кваліфікаційної роботи має відповідати загальним вимогам до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008- 95 «Документація. Звіти у сфері науки та техніки. Структура і правила оформлення».

Текст магістерської роботи набирають на комп'ютері через 1,5 міжрядкові інтервали (29-30 рядків на сторінці), друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); шрифт текстового редактора – Word Times New Roman, розмір 14 мм. Поля: зліва – 30 мм, справа – 15 мм, зверху і знизу – 20 мм. Абзацний відступ має бути однаковим впродовж усього тексту та дорівнювати 1,25 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту – однаковою.

Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки. Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ» «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту по центру сторінки (без крапки).

Нумерація. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, додатків, рисунків, таблиць подають арабськими цифрами без знака №.

Нумерація сторінок кваліфікаційної роботи має бути наскрізною (включаючи ілюстрації) і проставлятися у правому верхньому куті аркуша без крапки. Першою сторінкою є титульний аркуш, який входить до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші, аркушах анотації, змісту, переліку умовних позначень номер сторінки не ставиться. Нумерація сторінок проставляється, починаючи зі «Вступу» .

Текст основної частини дипломної роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожний розділ починають з нової сторінки.

Складові дипломної роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не нумерують.

Номер розділу позначають римською цифрою після слова «РОЗДІЛ», без крапки та з нового рядка друкують заголовком

розділу великими літерами. Назва розділу та назва підрозділу відокремлюються двома вільними рядками.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу ставиться крапка. Наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Наприкінці заголовка крапки не ставлять.

Написання числівників. Прості кількісні числівники, якщо при них немає одиниць виміру, пишуться словами (п'ять випадків). Складні числівники пишуться цифрами, за винятком тих, якими починається абзац. Числа із скороченим позначенням одиниць виміру пишуться цифрами (24 кг, 125 грн.). При перерахуванні однорідних чисел (величин, відношень) скорочена назва одиниць виміру ставиться після останньої цифри. Числівники, які входять до складних слів, у наукових текстах пишуться цифрою (наприклад, 30-відсотковий обсяг).

При перерахуванні кількох порядкових числівників відмінкове закінчення ставиться тільки один раз після останнього числівника, наприклад, на 1 та 2-й сторінці. Після порядкових числівників, позначених арабськими цифрами, якщо вони стоять після іменника, до якого відносяться, відмінкові закінчення не ставляться, наприклад, у розділі 3, на іл. 2. Так само без відмінкових закінчень записуються порядкові числівники римськими цифрами для позначення порядкових номерів століть, кварталів, томів видань тощо (наприклад: XX століття). 7.4.3. Дробові числа рекомендовано наводити у вигляді десяткових дробів. При неможливості виразити значення у вигляді десяткового дроби допускається запис у вигляді звичайного дроби в один рядок через похилу риску, наприклад, 5/32.

Оформлення списку використаних джерел та посилань на них. Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів:

- ✓ у порядку появи посилань у тексті,
- ✓ за алфавітом принципом (спочатку українські та російські, потім іншомовні),
- ✓ у хронологічному порядку.

Усі джерела вказуються мовою видання. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

Під час роботи з різними джерелами науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст у кваліфікаційній роботі, оскільки найменше скорочення може спотворити зміст, викладений автором. Посилання в тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням номера джерела у списку використаних джерел (наприклад, [32]).

Оформлення допоміжних матеріалів. Допоміжними матеріалами є: ілюстрації (схеми, діаграми, графіки, креслення тощо), формули, таблиці.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації через крапку. Наприклад, Рис. 1.2. – другий рисунок першого розділу. Номер, назва ілюстрації та пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією, відокремлених крапкою.

Ілюстрації слід наводити безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрацію, розміри якої більше формату А4, рекомендується розміщувати у додатках.

Цифровий матеріал, як правило, оформлюють у вигляді **таблиць**. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці мають бути посилання в тексті. При цьому по тексту слово «таблиця» пишуть скорочено, наприклад «... у табл. 2.1», або (табл. 2.1). У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації скорочено пишуть слово «дивись», наприклад (див. табл. 2.1).

Таблиці нумерують арабськими цифрами наскрізною нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, *Таблиця 2.1* – перша таблиця другого розділу (зазначається курсивом без крапки в кінці).

Назву таблиці друкують жирним шрифтом малими літерами (крім першої великої) і розміщують над таблицею. Назва має бути стислою і відбивати зміст таблиці.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуться з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставляться.

Якщо таблиця не вміщується на одну сторінку, то на наступній сторінці у верхньому правому куті зазначається «Продовж. табл. 2.1» (зазначається курсивом без крапки в кінці).

Формули виконуються за допомогою стандартного математичного редактора Microsoft Equation 3.0 (Вставка – Об'єкт – Microsoft Equation 3.0) і нумеруються (якщо їх більше однієї) у межах розділу.

Номер формули складається з номера розділу та порядкового номера формули в розділі, відокремлених крапкою. Номер формули зазначають на рівні формули у круглих дужках у крайньому правовому положенні, наприклад: (2.1) (перша формула другого розділу). Посилання на формули надають порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1)». Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів формули наводять під нею в тій послідовності, в якій вони подані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта записують з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Формули розташовують симетрично до тексту (по центру сторінки) з нової строки, залишаючи вільний рядок (міжрядковий інтервал – 1,5) перед формулою та після роз'яснення до неї. Невеликі нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують всередині рядків тексту, тобто ніяким чином не виділяють. Не припускається розміщення в одному рядку двох різних формул. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Номер формули-дробу подають на рівні основної горизонтальної риски формули. Номер групи формул, розміщених на окремих рядках і об'єднаних фігурною дужкою, ставиться справа від вістря дужки.

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи

посилань у тексті і позначають великими літерами української абетки, починаючи з А, за винятком літер **Г, Г', Є, Ж, З, І, І', Й, О, Ч, Ь**. Допускається позначення додатків літерами латинської абетки, за винятком літер І та О. Після слова «Додаток» друкують літеру, що позначає його послідовність.

Якщо у кваліфікаційній роботі один додаток, то він позначається «Додаток А». Нумерація додатків здійснюється в межах кожного розділу. Наприклад, додатки до першого розділу: А.1, А.2 і т. ін.; додатки до другого розділу: Б.1, Б.2, Б.3 і т. ін.; додатки до третього розділу: В.1, В.2, В.3 і т. ін. У разі посилання у тексті на додатки, вказується їх номер, наприклад дод. А.1. Матеріал кожного додатка, може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка, наприклад, Рис. А. 1 (рисунок 1 додатка А. 1.1).

Кожний додаток слід починати з нової сторінки. З правого боку рядка малими літерами з першої великої друкуються слово «Додаток» (але без знака №) і велика літера, що позначає додаток, під ним у дужках для обов'язкового додатка друкують слово «обов'язковий», а для інформаційного – «рекомендований» чи «довідковий». Додаток повинен мати заголовок, який друкують симетрично відносно тексту з великої літери окремим рядком.

Якщо зміст додатку не вміщується на одну сторінку, то на наступній сторінці у верхньому правому куті зазначається «Продовження додатка...». Додатки, розміри яких більше формату А4, враховують як одну сторінку і згортають за форматом листків кваліфікаційної роботи.

Обсяг додатків не обмежується, але повинен визначатись реальними потребами роботи. Якщо розміщений у додатках матеріал не є авторським, обов'язково потрібно вказувати посилання на джерело.

РОЗДІЛ VI

ПІДГОТОВКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ ТА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЯ

Підсумкова атестація Здобувача передбачає захист кваліфікаційної роботи, яка є підсумком навчання за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. До захисту кваліфікаційної роботи допускаються Здобувачі, які успішно та повною мірою виконали навчальний план.

Завешена кваліфікаційна робота подається науковому керівникові для перевірки у строки, визначені у завданні на виконання роботи.

Науковий керівник надає **відгук** про кваліфікаційну роботу (дод. Л), в якому визначаються: актуальність дослідження; ефективність використаної методології; рівень застосування теоретичних знань; вміння самостійно вирішувати наукові та практичні задачі; вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити обґрунтовані висновки; практична цінність, апробація роботи; зауваження та недоліки роботи (за наявності); висновок.

Кваліфікаційна робота обов'язково повинна мати **рецензію** (дод. М). Рецензувати кваліфікаційні роботи можуть науково-педагогічні працівники факультету або науковці зі сторонньої установи. Для здобувачів, які навчаються без відриву від виробництва, рецензентом може бути фахівець освітньої установи, де він працює. Підпис особи, яка рецензує роботу, має бути засвідчений установою, де вона працює.

Під час рецензування кваліфікаційної роботи рекомендується визначати:

- ✓ визначення значення теми магістерської роботи для практики та її актуальності;
- ✓ аналіз відповідності змісту магістерської роботи її меті та завданням;
- ✓ оцінку якості проведених досліджень, теоретичної та аналітичної обробки отриманих результатів;
- ✓ висновки щодо використання в магістерській роботі сучасних емпіричних і теоретичних методів дослідження;
- ✓ обґрунтованість висновків і пропозицій;
- ✓ оцінку вміння студента чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформлювати його;

- ✓ недоліки щодо змістової частини роботи, оформлення;
- ✓ загальний висновок щодо рекомендацій до захисту (рекомендовано або не рекомендовано) та рекомендованої оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Завершена магістерська робота, підписана автором, науковим керівником та електронним носієм, на якому міститься магістерська робота, подається на випускову кафедру для перевірки її на плагіат.

Після перевірки, **не пізніше, ніж за два тижні** до призначеної дати захисту кваліфікаційної роботи перед ЕК проводиться її попередній захист на засіданні випускової кафедри, на який необхідно представити:

- ✓ завершену кваліфікаційну роботу, підписану Здобувачем;
- ✓ ілюстративний матеріал (за наявності);
- ✓ презентацію до кваліфікаційної роботи в електронному варіанті (у випадку, якщо доповідь буде супроводжуватися презентацією);
- ✓ довідку про перевірку магістерської роботи на плагіат (50%).

Студенти, кваліфікаційні роботи яких на попередньому захисті були оцінені позитивно, допускаються до захисту на засіданні Екзаменаційної комісії. При підготовці до захисту необхідно усунути всі зауваження. Здобувач вищої освіти, у якого магістерська робота не відповідає вимогам щодо змісту та оформлення, підготовлена без дотримання затвердженого плану, не містить матеріалів конкретного дослідження, обґрунтованих пропозицій, містить академічний плагіат, не має відгуку, рецензії, до захисту не допускається.

Не пізніше, ніж за 10 днів до призначеної дати захисту здобувач вищої освіти повинен на кафедру подати:

- ✓ оформлену завершену кваліфікаційну роботу та її електронний варіант;
- ✓ письмове завдання до кваліфікаційної роботи;
- ✓ подання голові екзаменаційної комісії щодо захисту кваліфікаційної роботи;
- ✓ відгук наукового керівника;
- ✓ рецензію на кваліфікаційну роботу;

- ✓ довідку про перевірку магістерської роботи на плагіат (50%);
- ✓ копію наукової публікації за темою кваліфікаційної роботи (**публікація** таких матеріалів у журналах, збірниках та інших спеціалізованих виданнях – **обов'язковий етап підготовки до захисту магістерської роботи**).

Захист кваліфікаційної роботи відбувається прилюдно на засіданні Екзаменаційної комісії, склад якої затверджується у встановленому порядку. Здобувач готує для виступу доповідь та ілюстративний матеріал до неї. Екзаменаційній комісії можуть бути надані також інші матеріали, що характеризують наукову та практичну цінність виконаної магістерської роботи, – друковані статті за темою роботи, документи, що вказують на практичне її застосування тощо.

Стаття – це наукова публікація, оформлена певним чином, яка містить в собі об'єктивний результат авторського дослідження. Як правило, в статті Здобувач розкриває найбільш значні результати, отримані під час підготовки кваліфікаційної роботи. Публікація таких матеріалів у журналах, збірниках та інших спеціалізованих виданнях – обов'язковий етап захисту магістерської роботи.

Доповідь – одна з найпоширеніших форм захисту кваліфікаційної роботи. Виголошення доповіді потребує серйозної підготовки.

Перший крок у підготовці – накреслити мету та завдання виступу, визначити коло охоплених питань.

Доповідь слід будувати, дотримуючись таких вимог:

- ✓ теоретична обґрунтованість;
- ✓ опора на фактичний матеріал;
- ✓ наведення переконливих прикладів;
- ✓ власне бачення проблеми;
- ✓ висновки.

Практичні поради промовцеві:

- ✓ з привітальним словом зверніться до голови, членів комісії та аудиторії (наприклад: "Шановні голово, члени комісії, присутні!");
- ✓ представте себе, назвіть прізвище, ім'я та по батькові, факультет, спеціальність;

- ✓ виразно, чітко назвіть тему кваліфікаційної роботи (наприклад: “Дозвольте представити Вашій увазі кваліфікаційну роботу на тему...”);
- ✓ розкрийте актуальність роботи, сформулюйте мету, завдання, предмет і об’єкт дослідження, методи дослідження;
- ✓ доповідь будуйте змістовно, уникаючи простого переказу змісту роботи;
- ✓ коротко розкрийте шлях реалізації основних завдань роботи, обов'язково зробіть належні висновки і підкресліть практичну значимість вашої роботи;
- ✓ не забудьте подякувати аудиторії за увагу;
- ✓ пам'ятайте, доповідь має тривати до 10 хвилин.
Доповідь бажано супроводжувати презентацією.

Рекомендації щодо виконання презентації

Матеріал презентації повинен містити тему роботи, усі структурні елементи вступу, виклад основних фактів, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження, висновки.

Технічні вимоги до презентації:

- ✓ Ілюстративний матеріал презентації рекомендується виконувати за допомогою програмного забезпечення MS POWERPOINT 97 та вище.
- ✓ Презентація формується з окремих слайдів, які складаються з кількох візуальних об’єктів (текст, табличний матеріал, рисунки та фотографії, діаграми, схеми, примітки, нотатки та ін.).
- ✓ Використовуйте (за можливістю) стандартні шаблони презентації. Дотримуйте єдиного стилю розміщення об’єктів на слайді.
- ✓ Використовуйте короткі текстові описи. Якомога більше використовуйте рисунки, таблиці, схеми, діаграми.
- ✓ Не застосовуйте ефект анімації „виповзання”, „поява тексту по літерах”.
- ✓ Використовуйте темний текст на світлому фоні, наприклад, чорний, синій, зелений на білому.
- ✓ Для відображення таблиць застосовуйте лінії товщиною 0,5 або 1 пункт.

- ✓ Не використовуйте більше двох варіантів заливки осередку таблиці. Уникайте заливки осередків таблиці сірим кольором;
- ✓ Формуйте таблицю так, щоб був виділений тільки один рядок (колонка) з найважливішим результатом.
- ✓ Фотографії на слайді повинні бути чіткі, показувати основну тему, бажано на слайді розміщувати лише одну фотографію. Винятки становлять, наприклад, рослина та її частини у збільшеному вигляді по відношенні до основного фото.

Під час прилюдного захисту студент доповідає і демонструє основні положення результатів дослідження, відповідає на зауваження наукового керівника та рецензентів, запитання членів Екзаменаційної комісії та інших фахівців присутніх на захисті.

Під час захисту ведеться протокол засідання Екзаменаційної комісії. Окремо відзначається думка членів комісії про практичну цінність і рекомендації щодо використання пропозицій автора. Магістерські роботи, що містять особливо цінні рішення, пропозиції, можуть бути рекомендовані ЕК до опублікування у наукових фахових виданнях.

Здобувач, який при захисті магістерської роботи отримав незадовільну оцінку, відраховується з академії і йому видається академічна довідка. За ним залишається право бути повторно допущеним до захисту магістерської роботи протягом наступних трьох років. Повторно магістерська робота виконується за наявності заяви здобувача магістратури про допуск до захисту, дозволу ректора і рішення випускової кафедри про затвердження теми магістерської роботи і призначення керівника.

Якщо захист магістерської роботи не відбувся з поважних причин, про що Здобувач має подати відповідні документи, ректор може продовжити термін його навчання до наступного терміну роботи ЕК із захистом магістерських робіт, але не більше ніж на один рік. Незалежно від причин, повторний захист магістерської роботи в той же рік не допускається.

РОЗДІЛ VII

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Автор кваліфікаційної роботи має продемонструвати: вміння логічно та аргументовано викладати матеріал, коректно використовувати статистичні, математичні та інші методи, проводити власні дослідження; володіння навичками узагальнення, формулювання висновків; вміння працювати з інформаційними джерелами ініціювати та обґрунтовувати інноваційні підходи до вирішення проблеми, що досліджується.

Критеріями оцінювання кваліфікаційної роботи є:

- ✓ опрацювання літератури та опанування методів дослідження;
- ✓ чіткість, повнота та послідовність розкриття кожного питання плану і теми роботи в цілому, науковість стилю викладання;
- ✓ наявність експерименту та його результатів;
- ✓ коректність висновків та вміння їх інтерпретувати;
- ✓ оформлення роботи та відповідність вимогам;
- ✓ доповідь та її презентація;
- ✓ теоретична підготовка студента;
- ✓ апробація результатів дослідження, наявність публікацій;

Оцінювання результатів захисту випускних кваліфікаційних робіт здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Академії системою контролю знань:

- за національною (4-х-бальною) шкалою: відмінно; добре; задовільно; незадовільно;
- за 100-бальною шкалою:

За шкалою ЄКТС	За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	Критерії оцінювання знань, умінь і навичок
А	Відмінно	90-100	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє глибокі, міцні та системні знання навчально-програмового матеріалу; – володіє теоретичними основами дослідження проблем; – демонструє вміння критично оцінювати окремі нові факти, явища ідеї; – виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань.
В	Добре	82-89	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє повні, ґрунтовні знання навчально-програмового матеріалу; – демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати і систематизувати інформацію, робити певні висновки; – вільно застосовує матеріал у власній аргументації; – при виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; – відповідь повна, логічна, обґрунтована, але містить несуттєві неточності.

C		75-81	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє ґрунтовні знання навчально-програмового матеріалу, але вони носять, в основному, репродуктивний характер; – демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати і систематизувати інформацію, робити певні висновки на основі отриманих знань; – при виконанні практичних завдань допускає окремі помилки; – відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.
D	Задовільно	67-74	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте спостерігається їх недостатня глибина та осмисленість; – виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати і робити певні, але неконкретні і неточні, висновки.
E		60-66	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте допускає неточності у розумінні основних положень навчального матеріалу; – допускає порушення логічності та послідовності викладу матеріалу; – не вміє пов'язати теоретичні

			положення з практикою.
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	35- 59	<ul style="list-style-type: none"> – студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; – має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; – відсутні уміння і навички в роботі з джерелами інформації; – не вміє логічно мислити і викласти свою думку.
F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	0-34	<ul style="list-style-type: none"> – не відтворює значну частину навчального матеріалу; – не вміє викладати матеріал; – не має уявлення про об'єкт навчання; – не володіє вмінням розв'язувати практичні завдання.

- за шкалою ЄКТС щодо випускних кваліфікаційних робіт:
  - 90 – 100 балів – А – відмінно – відмінне виконання з незначними помилками,
  - 82 – 89 балів – В – добре – вище середніх стандартів, але з деякими помилками;
  - 75 – 81 балів – С – добре – у цілому змістовна робота зі значними помилками;

67 – 74 балів – D – задовільно – чітко, але зі значними недоліками;

60 – 66 балів – E – задовільно – виконання відповідає мінімальним критеріям;

менше 60 балів – F – незадовільно.

- комплексною системою оцінювання:

Критерії	Бали
Опрацювання літератури	5
Опанування методів досліджень	5
Чіткість, повнота та послідовність розкриття теми роботи, науковість стилю викладання	20
Наявність експерименту та його результатів	20
Висновки та вміння їх інтерпретувати	5
Оформлення роботи, відповідність вимогам	5
Доповідь і її презентація	10
Теоретична підготовка	20
Апробація результатів дослідження (наявність публікацій)	10
Всього	100

За результатами публічного захисту кваліфікаційної роботи на закритому засіданні Екзаменаційної комісії більшістю голосів приймає рішення щодо оцінювання захисту і роботи (враховуючи відгук керівника, рецензента, зміст доповіді, відповіді на запитання).

Результати захисту магістерських робіт оголошуються у цей же день після оформлення протоколів засідання Екзаменаційної комісії. Здобувачі вищої освіти, роботи яких містять значний обсяг наукової новизни, можуть бути рекомендовані Екзаменаційною комісією для вступу до аспірантури.

Зразок заяви про затвердження теми кваліфікаційної роботи

Декану факультету фізичного виховання,
біології та психології Кременецької
обласної гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка

_____

прізвище, ім'я, по-батькові

здобувача вищої освіти
_____ курсу _____ групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)
освітньо-професійної програми Середня
освіта (Біологія та здоров'я людини)
другого (магістерського) рівня вищої освіти

_____

прізвище, ім'я, по-батькові

Заява

Прошу закріпити мене для написання магістерської роботи за
кафедрою

_____

та призначити керівником

_____

Тема роботи:

_____

_____

ПОГОДЖЕНО

«_____» _____ 20____р.

Декан факультету _____ (підпис) _____ (ПІБ)

Завідувач кафедри _____ (підпис) _____ (ПІБ)

Керівник магістерської роботи _____ (підпис) _____ (ПІБ)

**Взірець оформлення титульної сторінки
кваліфікаційної роботи**

**Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка
Кафедра біології, екології та методик їх навчання**

**ПОГОДЖЕНО
ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ**
Завідувач кафедри біології, екології та
методик їх навчання

(ПІБ)

(підпис)

« ____ » _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

**«ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ KEYС-ТЕХНОЛОГІЙ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ»**

спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
освітньо-професійна програма
Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Керівник магістерської роботи

_____

(науковий ступінь та вчене звання) (ПІБ) (підпис)

Виконала _____

(підпис) (ініціал імені та прізвище здобувача вищої освіти)

Додаток В***Взірець оформлення анотації кваліфікаційної роботи*****АНОТАЦІЯ**

Скакун К. В. Особливості використання кейс-технологій у процесі навчання біології : кваліфікаційна робота магістра [Рукопис]. Кременець : Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, 2019. 70 с.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню.....
 У роботі розкрито.....; проаналізовано.....; визначено.....;
 встановлено.....; запропоновано..... і т.п.
 Практична цінність заключається у.....

Ключові слова: освітні технології, кейс-технологія, класифікація кейсів, компоненти кейсів.

ANNOTATION

Skakun K. V. Features of the use of case technologies in the process of teaching biology: qualification work of bachelor [Manuscript]. Kremenets: Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy named after Kremenets Taras Shevchenko, 2018. 55 p.

Qualifying work is devoted to research .....
 The work revealed .....; analyzed .....; determined .....;
 installed .....; suggested ..... etc.
 The practical value is .....

Keywords: educational technologies, case technology, case classification, case components.

***Взірець оформлення змісту кваліфікаційної роботи з
використанням класичної рубрикації***

ЗМІСТ

ВСТУП.....	.....
РОЗДІЛ I. КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	.....
1.1. Класифікація кейс-технологій	.....
1.2. Основне призначення кейс-технологій.....	.....
1.3. Кейс технології у загальноосвітніх закладах середньої освіти України.....	.....
РОЗДІЛ II. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	.....
РОЗДІЛ III. ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ.....	.....
3.1. Особливості використання кейс-технологій у процесі навчання біології.....	.....
3.2. Кейс технології на уроках біології як засіб розвитку пізнавальних інтересів.....	.....
3.3. Дослідження шляхів реалізації кейс-технологій у Білозірській ЗОШ I-III ступенів Лановецького району	.....
3.4. Місце досліджень у шкільній програмі.....	.....
ВИСНОВКИ.....	.....
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	.....
ДОДАТКИ.....	.....

***Взірець оформлення змісту кваліфікаційної роботи з
використанням рубрикації науково-технічної літератури***

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	
1.1. Кейс-технології в освітньому процесі.....	
1.2. Класифікація кейс-технологій	
1.3. Основні призначення кейс-технологій у загальноосвітніх закладах середньої освіти України.....	
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ	
3.1. Особливості використання кейс-технологій у процесі навчання біології.....	
3.2. Дослідження шляхів реалізації кейс-технологій у Білозірській ЗОШ I-III ступенів Лановецького району	
3.3. Місце досліджень у шкільній програмі.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

Приклади оформлення бібліографічного списку використаних джерел

КНИГИ

Один, два, три автори

1. Заверуха Б. В. Флора Волино-Подолії і її генезис. Київ : Наукова думка, 1985. 192 с.
2. Нечитайло В. А., Кучерява Л. Ф. Ботаніка. Вищі рослини. Київ : Фітосоціоцентр, 2005. 432 с.
3. Чопик В. І., М'якушко Т. Я., Соломаха Т. Д. Гербарій. Історія, створення та функціонування. Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 130 с.

Чотири автори

1. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укראгропромпродуктивність, 2006. 106 с.
2. Основи марикультури / Грициняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.

П'ять і більше авторів

1. Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с.
2. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрущенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.

Колективний автор

Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агроєкол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.

Багатотомне видання

1. Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с.
2. Фауна України. В 40 т. Т. 36. Інфузорії. Вып. 1. Сукторії (*Ciliophora, Suctorea*) / И. В. Довгаль. Киев : Наукова думка, 2013. 271 с.

За редакцією

Червона книга України : Рослинний світ / за ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. Київ : Вид-во "Укр. енцикл. імені М. П. Бажана", 1996. 603 с.

Автор і перекладач

Крюссман Г. Хвойные породы / пер. з нем. / ред Н. В. Гроздовой. Москва : Лесн. пром-сть, 1986. 256 с.

ЧАСТИНА ВИДАННЯ**Розділ книги**

Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. *Основи аграрного підприємництва* / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.

Тези доповідей, матеріали конференцій

Шпакова О. Г. Регенераційна здатність живців інтродукованих хвойних рослин при штучному вегетативному розмноженні. *Теоретичні та прикладні аспекти інтродукції рослин і зеленого будівництва* : матеріали IV Міжнар. наук. конф. Київ, 2004. С. 124-126.

Статті з продовжуючих та періодичних видань

1. Шеляг-Сосонко Ю. Р. Висотна диференціація рослинного покриву Поділля. *Український ботанічний журнал*. 1970. № 4. С. 523-525.
2. Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ**Книги**

Неведомська Є О. Ботаніка : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2013. 218 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/78-botanka-nevedomska-o.html> (дата звернення: 20.05. 2018).

Законодавчі документи

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 20.05. 2018).

Періодичні видання

Цицюра Н. І. Поліваріантність представників роду *Chamaecyparis* Sprach. у культурних фітоландшафтах Волино-Поділля. Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. Біологія. 2017. № 4 (71). URL: [Http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis) (дата звернення: 11.04.2018).

Сторінки з веб-сайтів

Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? *Екологія життя* : веб-сайт. URL: <http://www.eco-live.com.ua> (дата звернення: 12.10.2017).

ІНШІ ВИДАННЯ**Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)**

1. Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.
2. Медична статистика : зб. нормат. док. / М-во охорони здоров'я України. Київ : Медінформ, 2006. 459 с.

Дисертації, автореферати дисертацій

1. Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : дис. ... д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с.
2. Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 03.00.16. Житомир, 2011. 40 с.

Стандарти

ДСТУ ІЗО 6107-3:2004. Якість води. Словник термінів. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. (Національні стандарти України).

Патенти

Спосіб визначення якості продукції бджільництва в різних екологічних умовах : пат. 95832 Україна : u201407651, 07.07.2014 ; опубл. 12.01.2015, бюл. № 1/2015.

Авторські свідоцтва

А. с. Авторство на сорт рослин "Софія Київська" пшениці м'якої (озимі) / Б. В. Моргун, В. В. Моргун, В. О. Скрипльов. №141023 ;

заявка №11007005 Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України.

Препринти

Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Направляється здобувач вищої освіти

_____ (прізвище та ініціали)

до захисту кваліфікаційної роботи за спеціальністю

_____ (шифр і назва спеціальності)

на тему: _____

_____
_____
_____ (назва теми)

Кваліфікаційна робота, відгук і рецензія додаються.

Декан факультету _____

Довідка про успішність

_____ (прізвище та ініціали здобувача вищої освіти)

за період навчання в академії на факультеті

з 20____ року до 20____ року повністю виконала (в) навчальний
план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно ____%, добре ____%,
задовільно ____%;

шкалою ECTS: А ____%; В ____%; С ____%; D ____%; E ____%.

Секретар факультет _____

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Студенка _____

Керівник роботи _____

(підпис)

“ _____ ” _____ 20 _____ року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута.

Здобувач вищої освіти _____

(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даної роботи при Екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедрою біології, екології та методики їх викладання

_____ (підпис)

_____ (ПІБ)

“ _____ ” _____ 20 _____ року

**КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
КАФЕДРА БІОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ЇХ
ВИКЛАДАННЯ**

**В І Д Г У К
наукового керівника**

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти

(прізвище, ім'я, по батькові)

спеціальності _____

Тема кваліфікаційної роботи.

Актуальність дослідження.

Ефективність використаної методології.

Рівень застосування теоретичних знань, вміння самостійно вирішувати наукові та практичні задачі.

Вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити обґрунтовані висновки.

Практична цінність, апробація роботи.

Зауваження та недоліки (за наявності).

Загальний висновок керівника.

Науковий керівник.

_____ (посада, місце роботи, науковий ступінь, вчене звання)
“ _____ ” _____ 20__ р.

_____ (підпис, ініціали та прізвище)
(печатка підприємства, установи)

**КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
КАФЕДРА БІОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ЇХ
ВИКЛАДАННЯ**

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістранта

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

спеціальності _____

Тема кваліфікаційної роботи.

_____
_____

Значення теми магістерської роботи для практики та її актуальність.

_____

Відповідність змісту магістерської роботи її меті та завданням.

_____
_____

Оцінка якості проведених досліджень, теоретичної та аналітичної обробки отриманих результатів.

_____
_____

_____
_____

_____
_____

Використання наукових методів дослідження.

_____
_____

Обґрунтованість висновків і пропозицій.

Оцінка вміння студента чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформлювати його.

Наявність недоліків щодо змістової частини роботи, оформлення

Загальний висновок рецензента.

Рецензент.

_____ (посада, місце роботи, науковий ступінь, вчене звання)
“ _____ ” _____ 20__ р.

(підпис, ініціали та прізвище)
(печатка підприємства, установи)